

Dini Tasavvufi Türk Halk Şiiri (Tekke Şiiri)

Dini-Tasavvufî Türk edebiyatı İslâmiyet'in ve tasavvufun etkisiyle ortaya çıkmıştır. İslâmiyet'in kökleşip yayılmasında büyük etkisi olan tasavvuf, zamanla edebî eserlerde de işlenmiş, din ve tasavvuf, **edebiyat** aracılığıyla yayılmaya çalışılmıştır. Dini Tasavvufi Türk edebiyatına tekke edebiyatı da denir.

Dini Tasavvufi Türk Halk Şiiri (Tekke Edebiyatı) Genel Özellikleri

- * Anadolu'da 13. yüzyıldan itibaren gelişen halk edebiyatının bir koludur.
- * Bu edebiyat şairleri tarikat merkezi olan tekkelerde yetişmiş kişilerdir.
- * Tekke şairleri Arapça ve Farsçaya da hakimdir.
- * Halkın anlayacağı bir dil kullanılmakla beraber Arapça ve Farsça sözcüklere yer verilmiştir.
- * Şiirler, hem hece hem aruzla yazılmıştır.
- * Aşık, maşuk, şarap, saki gibi mazmunlara yer verilmiştir.
- * Nazım birimi genellikle dördlüktür.
- * Allah aşkı, insan sevgisi, doğruluk, ibadet gibi temalar ele alınmıştır.
- * Şiirler daha çok konularına göre adlandırılır: İlahi, şathiye, nutuk, deme, devriye, hikmet.
- * Şiirlerin çoğu ezgilidir.

NOT: Tekke edebiyatı nazım türleri olan ilahi, nefes, deme, şathiye, devriye nazım şekilleri konusunda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Dini Tasavvufi (Tekke) Halk Edebiyatı Nesir Türleri

Menakıbnâme

Din ve tasavvuf büyüklerinin hayat hikayelerini anlatan eserlerin genel adıdır. Türk edebiyatında 100'ü aşkın menakıbnâme yazılmıştır. Bu yapıtlar içerik yönünden ya bir tarikatla ilgilidir (Mustafa Dede'nin Sefine-i Nefise adlı eseri gibi) ya da sadece bir ermişi konu edinir. (Müstakimzade Süleyman Sadeddin'in Menkıb-ı imam-ı azam'ı gibi)

Velayetname

Bir tarikat şeyhinin ya da tasavvuf büyüğünün hayatını, kerametlerini konu alan eserlerdir. Manzum türleri de bulunan bu türün en güzel örneği Hacı Bektaş Veli velayetnamesidir. Ölümünden birkaç yüzyıl sonra bir Bektaşî dervişi tarafından yazılmış olduğu tahmin edilen bu eser, Hacı Bektaş hakkında bilinen her türlü bilgi ve rivayetten oluşur, eserde asırlar boyunca ağızdan ağıza tekrarlanan tarihî olaylarla, Hacı Bektaş-ı Veli'nin mucizeleri yan yanadır.

Fütüvvetname

Bu insan tipinin özelliklerinin anlatıldığı eserlere fütüvvetname denir. Günümüze ulaşan en eski fütüvvetnâme, X. yüzyılda mutasavvıf Sülemi tarafından yazılan Arapça Kitabü'l-Fütüvve'dir. Yazarın adıyla birlikte söylenenler de vardır: Burgazi Fütüvvetnâme'si, Nasırî Fütüvvetnâmesi, Haliloğlu Yahya Fütüvvetnamesi gibi. Haliloğlu Yahya'nın Fütüvvetnâmesi Türkçe yazılan ilk fütüvvetnamedir.

Vücutname

Tasavvufa göre insanın yaratılış sürecini ve gelişim evrelerini anlatan eserlerdir. Kaygusuz Abdal'ın

“Vücutnamesi” bu türün önemli örneklerindedir.

Tasavvuf Terimleri

Abdal: Kendisini Allah yoluna adanmış sufi ya da eren.

Aşık: Seven, Allah aşkıyla yanan kişi, derviş.

Aşk: Tasavvufun özü “Ben gizli bir hâzineydim, bilinmeyi arzu ettim, âlemi yarattım” kutsi hadisine dayanır, İlâhî aşkın kaynağı budur. Çünkü Allah’ı bilmek, tanımak ancak aşk ile olur. Allah’ı gerçekten seven kişi O’nun yarattıklarını da aynı şekilde sever. Yaratandan ötürü yaratılanı sever. Bu aşk güzele değil, güzelliğedir.

Bâtın: İçte olan, gizli ve görünmeyen şey.

Çile: Eziyet, sıkıntı. Tasavvufta nefsi olgunlaştırmak için çekilen sıkıntılar.

Fena: Yok olma anlamında kullanılır. Fani, gelip geçici, kalıcı olmayan anlamı taşır.

Fenafillah: Sufinin Allah aşkıyla yanıp dünya nimetlerinden uzaklaşarak kendi varlığını bulup Allah’la bir olması. Tasavvufta ulaşılacak son mertebe.

Gurbet: Tasavvufa göre asıl vatan ruhlar alemi, ahirettir. Bu dünya ise bir misafirhane, gurbettir.

İnsan-ı Kamil: Tasavvufta en üst mertebeye ulaşmış yetkin insan.

Kadeh: Tasavvuf yoluna giren dervişe verilen ilahi bilgiler.

Kasret: Çokluk, bolluk. Tasavvufta vahdetin zıttıdır. Allah dışındaki her şeydir.

Mey: İlahi aşkın verdiği coşkudur.

Meyhane: Tekke

Mürit: Tasavvuf yoluna girmiş kişi.

Mürşit: Müridlere yol gösteren şeyh, tarikat piri.

Ney: İnsan-ı kâmilin simgesidir. Neyin içi boştur. Maddi isteklerinden arınmış olan insan-ı kamilin de içi boştur.

Pir: Tarikat kurucusu olan kişi.

Saki: İlahi aşkı sunan kişi.

Vahdet-i Vücut: Allah’ın birliği.

Zahid: Ham ruhlu, pişmemiş, dinin özünden habersiz, kurallara önem veren kişi.

Yüzyıllara göre tekke-tasavvuf edebiyatının en önemli temsilcileri şunlardır:

12. yy. : Hoca Ahmet Yesevi

13. yy. : Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana,

Şeyyat Hamza, Ahmet Fakih, Aşık Paşa

14. yy. : Kaygusuz Abdal

15. yy. : Hacı Bayram-ı Veli, Eşrefoğlu Rumi

16. yy. : Pir Sultan Abdal, Aziz Mahmut Hüdai, Fuzuli

17. yy. : Niyaz-ı Mısırî, Erzurumlu İbrahim Hakkı

18. yy. : Sezai, Şeyh Galib

19. yy. : Kuddusi, Turâbi

Önemli Tasavvuf Şairleri

Hacı Bektaş-ı Veli

Türkçe yazdığı nefes denilen ilahileriyle Anadolu halkına yol göstericilik yapmış bu şiirlerinde hece veznini ve dörtlükleri

kullanmıştır. Eserlerinden en önemlisi Makalat’tır. Bu eserde İslam dininin genel hükümlerini

Türklerin anlayacağı bir üslupla ele alır. Velayetname adlı eserinde ise yaşamıyla ilgili menkıbeler anlatılmıştır.

HACI BAYRAM VELİ (1352-1429)

Hayatını dinin emir ve yasaklarına insanlara anlatmaya, onları doğru yola çekmeye, yetiştirmeye adanmıştır. Şiirlerinde "Bayrami" mahlasını kullanan sanatçı şiirlerini Yunus Emre tarzında söylemiştir. Ankara'da "Bayramiye" tarikatını kurmuştur.

AZİZ MAHMUT HÜDAİ (16.YY)

Dini - tasavvufi şiirin önemli temsilcilerinden sayılır. Nefais-ül-Mecalis, Tecelliyat, Divan-i İlahiyat en önemli eserleridir.

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI (17.YY)

"Marifetname" adlı ansiklopedik yapıtıyla tanınır. "Mevla'm görelim neyler / Neylerse güzel eyler" dizeleri ünlüdür.